

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 8 Issue 3, November 2024

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 19.04.2024

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 05.09.2024

DOI: 10.30692/sisad.1468548

ÜRÜN SORUMLULUĞU VE MÜHENDİSLİK ETİĞİ

Product Responsibility And Engineering Ethics

R. Tuğrul OĞULATA*Prof. Dr.**Çukurova Üniversitesi**Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü*

ORCID ID: 0000-0003-2783-5246

ogulata@cu.edu.tr

Atıf/Citation: R. Tuğrul Oğulata (2024), “Ürün Sorumluluğu ve Mühendislik Etiği”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.3 Kasım 2024, s.595-607.

Öz: Günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak ürünler daha özelliğli ve karmaşık bir yapıda üretilmektedir. Bu nedenle sıradan bir tüketicinin ürünü inceleyerek onun hatalı olduğunu anlaması mümkün değildir. Bugün ürünler genellikle seri imalat şeklinde üretilmektedir. Ürün hatalı üretilmişse, seri üretim nedeniyle piyasadaki hatalı ürün sayısı fazla olmaktadır. Ürünlerin hatalı üretilmesi veya güvenlik aÇısından tehlike oluşturması üreticinin sorumluluğudur. Bu sorumluluk ürün sorumluluğu şeklinde tanımlanmaktadır. Ürün sorumluluğu, hatalı ürünlerden dolayı oluşan zararları üreticinin tazmin etmesini gerektirmektedir. Bu kapsamda üreticinin tazminat sorumluluğu, hatalı ürünlerin sebep olduğu ölüm ve yaralanmalar ile eşyaların hasara uğraması veya kullanılamaz hale gelmesinden oluşmaktadır. Tazminat hakkı, hatalı ürünü kullananların veya üçüncü kişilerin zarar görmeleri nedeniyle meydana gelmektedir. Gelişmiş ölkelerde zarar görenleri korumak amacıyla hukuki düzenlemelere ihtiyaÇ duyulmuştur. Ülkemizde de bu konuda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türk hukuk sisteminde ürün sorumluluğusunda ilgili düzenleme “7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu” ile yapılmıştır. Çalışmada ölkemizdeki yasal düzenlemeler değerlendirilmiş ve üreticinin yasal sorumluluğu incelenmiştir. Bununla birlikte hatalı ürünlerin imalatında mühendislerin de sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluk daha çok etik aÇıdan düşünölmektedir. Üreticinin güvenilir ürün üretmesi öncelikle etik sorumluluktur. Bu yüzden çalışmada mühendislik etiğinin önemi de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ürün Sorumluluğu, Üretici Sorumluluğu, Hatalı Ürün, Mühendislik Etiği.

Abstract: Nowadays, depending on technological developments, products are produced in a more specialized and complex structure. For this reason, it is not possible for an ordinary consumer to examine the product and understand that it is faulty. Today, products are generally produced in mass production. If the product is produced incorrectly, the number of defective products on the market increases due to mass production. It is the manufacturer's responsibility if the products are produced defectively or pose a safety hazard. This liability is defined as product liability. Product liability requires the manufacturer to compensate for damages caused by defective products. In this context, the manufacturer's liability for compensation consists of deaths and injuries caused by faulty products and damage or

unusability of goods. The right to compensation arises due to damage suffered by users of the faulty product or third parties. In developed countries, legal regulations were needed to protect those who were harmed. Legal regulations have been made on this issue in our country. In the Turkish legal system, the relevant regulation on product liability was made by the "Product Safety and Technical Regulations Law No. 7223". In the study, the legal regulations in our country were evaluated and the legal liability of the manufacturer was examined. However, engineers also have responsibilities in the manufacturing of defective products. This responsibility is considered more from an ethical perspective. It is primarily an ethical responsibility for the manufacturer to produce reliable products. Therefore, the importance of engineering ethics was also evaluated in the study.

Keywords: Product Liability, Manufacturer Liability, Defective Product, Engineering Ethics.

GİRİŞ

Günlük hayatın farklı kesimlerinde karşılaşılan problemleri çözmek, önlemek ve daha iyi bir yaşamı sağlamak amacıyla planlama, tasarım ve uygulama içeren çalışmaların önemli bir kısmı mühendislik faaliyetleri kapsamında görülmektedir. Mühendislik; matematiği ve temel bilimleri esas alan eğitim ve tecrübeyle kazanılan bilgilerin yardımıyla, malzemelerin, güçlerin ve enerjilerin verimli bir biçimde yapı, çeşitli cihaz ve makine, ürün ve süreçlere dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Alpaslan, 2011, s. 2). İnsanların hayatlarını kolaylaştırmayı amaçlayan mühendislik hizmetleri, mühendislik eğitimi almış kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Birbirinden çok farklı mühendislik alanları olmakla birlikte genel olarak mühendisin görevi; bilim ve teknolojiye yararlanarak gerçekleştirdiği çalışmalarını, toplumun ve insanlığın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belirli bir meslek etiği kapsamında uygulamaktır (Alpaslan, 2011, s. 3).

Türk Dil Kurumu sözlüğü mühendisi, *"İnsanlığın ihtiyaçlarını karşılamak için iyi bir estetik tasarım ile temel bilimler çerçevesinde en az maliyetle en yüksek verimlilik ve güvenlikte teknoloji veya sistem geliştiren kimse"* şeklinde açıklamaktadır (TDK, 2024). Özetle bir mühendis; belli bir alanda mühendislik eğitimiyle kendini yetiştirmiş, planlayıcı, tasarımcı, yeni şeyleri geliştiren ve uygulama yapabilmeye özelliği olan ve mühendislik kavramını benimsemiş kişi olarak ifade edilebilmektedir.

Mühendisliğin temelleri çok eski devirlere kadar uzanmakla birlikte, özellikle 1750-1850 yılları arasında Batı Avrupa'da gerçekleşen sanayi devrimi döneminde gerçek anlamda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu dönemde birçok mühendis ve bilim adamı yetişerek mühendislik anlamında önemli çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte endüstri devrimine kadar yasal bir mühendislik eğitimi bulunmamaktadır. Endüstri devriminin etkisiyle mühendislik okulları kurulmaya başlanarak çağdaş mühendisliğin temelleri atılmış ve bu doğrultuda ilk mühendis okulu Fransa'da 1757 yılında açılmıştır (Alpaslan, 2011, s. 5). Günümüze kadar geçen zaman içerisinde bilimsel ve teknolojik gelişmelerle beraber mühendislik mesleğinden beklentiler de sürekli değiştiğinden mühendislik eğitiminin belli bir standart esas alınarak verilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Günümüz mühendislik eğitiminde; problemleri belirleyebilen, sorgulayabilen, yenilik ve gelişmeleri takip edebilen, insanların gereksinimlerine cevap verirken ekonomik olarak da toplumlara katkı sunabilen, bütün bunları yaparken de etik ilkelere değer verebilen bir anlayış benimsenmektedir (Oğulata, 2024, s. 88).

Birbirinden oldukça farklı konularda eğitim alarak mesleklerini icra eden mühendisler, mesleklerinin özellikleri nedeniyle ekonomik ve sosyal alandaki gelişmeler ile ülkelerin ekonomilerine doğrudan etki etme potansiyellerine sahip olmaktadır. Mühendislik mesleğinin bu etkileri nedeniyle değer yargıları açısından zaman zaman sorgulanmaları da gündeme gelebilmektedir. Bu doğrultuda mühendisler; bilhassa insan ve toplum sağlığı, çevresel etkiler, düzensiz şehirleşme, doğal kaynakların kullanılma şekli, çalışma koşulları, teknolojik gelişmelerin sunduğu olumlu ve olumsuz etkiler vb. şekilde sayılabilecek konularda yaptıkları

çalışmalar nedeniyle çıkar çatışmalarının tarafı haline gelebilmektedirler (Oğulata, 2021, s. 528). Çıkar çatışmalarının muhtemel tarafı olabilen mühendislerin bu nedenle görevlerini yerine getirirken etik problemlerin de tarafı olarak görülmesi ya da etik problemlerin içinde bulunmaları ve eleştirilmeleri işin doğası gereğidir. Benzer şekilde bir mühendisin, katkısıyla üretilen herhangi bir ürünün üretim aşamasında etik değerleri dikkate alıp almadığının sorgulanması da söz konusu olabilmektedir. Bir mühendisin mesleki faaliyetleri arasında görülen uygulama, proje, yapı, makine ya da genel olarak üretilen bir ürünün insana, çevreye ve ekonomiye olası etkileri düşünüldüğünde mühendislik mesleğinde etik ilkelerin oldukça önemli olduğu söylenebilmektedir. Bundan dolayı mühendisin görevi sebebiyle bir etik problem yaşamaması ya da karşılaştığı bir etik problem durumunda ne yapması gerektiği noktasında mesleki etik bakımından gerekli bilgi ve deneyimi mutlaka edinmesi gerekmektedir. Bu açıdan mühendislik faaliyetlerinde çevreyi önemsemeyen bir çalışmanın doğaya olumsuz etkileri söz konusu oluyor ise bu etik bir problemdir. Aynı biçimde insan ve toplum sağlığını dikkate almadan ya da olumsuz etkileri saklanarak yapılan bir ürünün üretimi etik bir problemdir. Bu doğrultuda yeni tasarlanan bir otomobilde maliyetleri düşürmek amacıyla yeterli güvenlik sistemleri olmadan üretimin gerçekleştirilmesi yine etik bir problemdir. Ya da yeterli güvenlik sistemi olmadan imal edilen bir asansörün veya insan sağlığı ile can ve mal güvenliği açısından belirli standartlarda üretilmeyen tüm ürünlerin veya ürünlerin pazarlanması aşamasında iddia edilen özelliklerini sağlamayan herhangi bir mühendislik ürününün tüketiciye sunulması, hukuki sorumluluktan önce etik bir sorundur. Bu nedenle bir mühendisin mesleğini yürütürken veya sorumluluğunun gereğini yaparken mesleki anlamda kendisini yetiştirmesi kadar ilişkisi olan kişi, toplum ya da kurumlara karşı da sorumlulukların bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu kapsamda mühendislerin, toplum ve çevre sağlığı ile güvenliğini önemsemeleri ve bu sebeple tüm çalışmalarında mühendislik etiğine önem vermek zorunda oldukları söylenebilmektedir (Oğulata, 2024, s. 90).

Günümüzde birçok ürün seri üretim şeklinde gerçekleştirilerek dünyanın hemen her yanında pazarlanmakta ve tüketicilerin kullanımına sunulmaktadır. Ürün imalatında yapılan bir yanlışlık ise seri üretim nedeniyle çok sayıda hatalı ürünün piyasaya sunulmasını sağlayabilmektedir. Bazı durumlarda bu hatalı ürünlerin insan sağlığı ile can ve mal güvenliğine yönelik zararları da söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle tüketicilerin korunması ve üreticilerin ürettikleri ürün bakımından sorumluluklarını ortaya koyabilmek için etik değerlerin dışında hukuki düzenlemelere de ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu bakımdan çalışmada mühendislik açısından etik değerlerin önemi ve gerekliliği ile ülkemizdeki geçerli hukuki düzenlemeleri üzerinde ayrı ayrı durularak ürün sorumluluğu konusuna dikkat çekilmek istenmiştir. Çalışmanın bu açıdan üzerinde pek durulmayan ürün sorumluluğu konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı ve farkındalık yaratacağı beklenmektedir.

Mühendislik Etiği

Mühendislik çalışmalarının yaşamın her alanında görülmesi ve sosyal, toplumsal ve ekonomik hayatın üzerinde önemli etkilerinin bulunması, mühendisliği ister istemez diğer mesleklerden ayrı bir konuma getirmektedir. Doğal olarak bu durum mühendisler üzerindeki sorumluluğun büyüklüğüyle beraber her alandaki mühendislere yönelik beklentilerin de zamanla artmasına neden olmuştur. Toplumda mühendisler için oluşan bu beklenti, mühendislik mesleğinin kendine has kural ve standartlarıyla yürütülmesi gerektiği anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mühendisler bu şekilde çalışmalarını yürütürken, her şeyden önce insana ve çevreye zarar verebilecek bir faaliyetin içinde bulunmamak durumundadırlar. Tahmin edildiği gibi bazı durumlarda mühendislik çalışmaları ya da mühendislerin verdikleri birtakım kararlar nedeniyle etkilenen insan sayısı oldukça fazla olabilmektedir. Olumlu veya olumsuz yönde olabilen bu etki, mühendislik mesleğinin önemini de ortaya koymaktadır. Mühendislik mesleğinin fark edilen bu önemi nedeniyle mühendisler için etiğin gerekliliği de sürekli olarak gündeme gelmektedir. Bu sebeple mühendislerin mesleklerini icra ederken uygulayacakları kendilerine

özel mühendislik etiğine gereksinim duyulduğu anlaşılmış ve bu yüzden mühendislikle ilgili birlikler / kurumlar tarafından mühendisler için belirlenen etik ilke ve kurallar oluşturulmuştur.

Mühendislikle ilgili oluşturulan bu etik ilke veya kurallarda; mühendislerin mesleki bilgi ve deneyimlerini insanlığın faydasına sunarken, doğayı ve çevreyi de dikkate alarak, hizmet verdiği kesimlere karşı objektif ve dürüst bir ilişki içinde bulunmaları, çıkar çatışmalarının tarafı olmamaları ve sosyal sorumluluk bilinci içerisinde görevlerini yapmaları konusunda değerlendirmeler yer almaktadır. Bu kapsamda Dünya Mühendisler Birliği 1977 yılında temel mühendislik etiği ilkelerini belirleyerek üyeleriyle paylaşmıştır. Dünya Mühendisler Birliği tarafından bu doğrultuda mühendislik etiği, “*Mühendisler, mühendislik mesleğinin, doğruluğunu, onurunu ve değerini, insanların rahat yaşaması için bilgi ve becerilerini kullanarak, dürüst ve tarafsız olarak halka ve kendi işlerine sadakatle hizmet ederek, kendi disiplinlerinin mesleki ve teknik saygınlığını arttırmaya çalışarak yüceltir ve geliştirirler*” (Gençoğlu, 2008, s. 28) şeklinde ifade edilmiştir.

Türkiye’de ise Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Avrupa Ulusal Mühendislik Birlikleri Federasyonu’nun belirlediği mühendislerin kendi ülkelerinde uymaları gereken kurullarla, Amerika Birleşik Devletleri Mühendisler Birliği’nin kabul ettiği etik kurullara benzer şekilde, 2004 yılında “Mesleki Davranış İlkelerini” hazırlamıştır. Yürürlüğe konulan bu etik ilkeler ile mühendislerin mesleki anlamdaki sorumluluklarını yerine getirmeleri istenmektedir. TMMOB’nin benimsediği bu mesleki davranış ilkeleri incelendiğinde söz konusu sorumluluğun geniş bir şekilde değerlendirilerek,

- *Topluma ve Doğaya Karşı Sorumluluklar*
- *Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar*
- *Mesleğe ve Meslektaşına Karşı Sorumluluklar*
- *Kendilerine Karşı Sorumluluklar*”

başlıkları altında sınıflandırıldığı tespit edilmektedir (İpbüker, Göksel ve Deniz, 2006, s. 47; Ertem, 2004, s. 14). Yukarıda ifade edilen ilkelerden özellikle ürün sorumluluğu açısından önemli görülen “Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar” başlığı altında şu hususlara yer verilmiştir.

“Mühendisler ve mimarlar,

- 1. Mesleki hizmet verilirken, güvenilirliklerini titizlikle gözeterek, yaptıkları her türlü sözel ya da yazılı sözleşmede yer alan bütün hükümlere tam olarak uyarlar ve karşı taraftan da aynı duyarlılığı beklerler.*
- 2. Her türlü mesleki hizmet sırasında, toplumun güvenliğini, sağlığını ve refahını tehlikeye atmamaya en üst düzeyde özen göstererek, mesleki beceri ve deneyimlerini yaptıkları işe bütünüyle yansıtarak düzgün bir iş standardıyla çalışırlar.*
- 3. İş ilişkilerini etkileyecek şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir armağan, para ya da hizmet ya da iş teklifi kabul etmezler; başkalarına teklif etmezler; mesleki ilişkilerini geliştirmek amacıyla siyasal amaçlı bağış yapmazlar.*
- 4. Yaptıkları işin kendi deneyimlerini zenginleştirmesi için titizlikle çaba gösterirken, toplum ve doğa için kesin bir tehlike oluşturmadığı sürece, hizmet verilen gerçek ve tüzel kişilerin ticari ve teknolojik sırlarını izin almadan başkalarına açıklamazlar, kişisel çıkarları için kullanmazlar.”*

Bu doğrultuda mühendislerin yaptıkları mesleki faaliyetlerinde; “Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar” kapsamında tasarladıkları, projelendirdikleri ya da imal ettikleri ürünler bakımından dürüst ve güvenilir olmaları, toplumun sağlığını, can ve mal güvenliğini öncelik alarak hizmet ve üretimlerini gerçekleştirmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ise mühendislerin mesleki anlamda etik sorumluluğunun bir gereği olarak görülmektedir. Aksi durumda yeterli olmayan meslek bilgisi, gerekli özenin gösterilmemesi ve sonuçlarının ne olacağı hesap edilmeden yapılan mühendislik uygulamaları nedeniyle insan ve doğa üzerinde etkileri çok ağır olan zararlar mümkün olabilmektedir. Bu doğrultuda doğru belirlenmeyen zemin etüdünün yanında yanlış yapılmış statik hesap, uygun olmayan beton ve demirle inşa edilmiş binaların, köprülerin, tünellerin depremlere karşı dayanıksızlığı örnek olarak verilebilmektedir. Benzer şekilde sıcaklık ve basınç değerleri kontrol edilmeyen, dolayısıyla uygun işletme koşullarında çalışması sağlanmayan ya da imalatı sırasında malzeme ve işçilik hataları bulunan bir basınçlı kabın patlayarak çevresindekilere verebileceği zarar bu kapsamda düşünülebilmektedir. Yine bir üretim sırasında zorunlu olarak tercih edilen ve çevreye zararlı etkileri olan bir kimyasal maddenin yeterli güvenlik önlemleri alınmadan kullanılması halinde suya, toprağa veya havaya karışarak insan ve çevre üzerinde olumsuz etkiler oluşturması örnek olarak verilebilmektedir (Oğulata, 2023, s. 447). Aynı şekilde kalitesiz, özentisiz ve belirtilen özellikleri sağlamaktan uzak tüketiciyi aldatmaya yönelik sadece kar amaçlı üretilen ayıplı malların piyasaya sunulması da bu kapsamda değerlendirilebilmektedir. Örneğin; ilk kullanımda bozulan çamaşır makinesi, elektrik kaçağı olan bir su ısıtıcısı, kullanıcısının saçına zarar veren bir fön makinesi, şarj edilirken bataryası patlayan bir cep telefonu, söylendiği kadar menzili olmayan bir elektrikli otomobil, yeterli güvenlik önlemleri olmadığı için düşen bir asansör, insan sağlığını tehdit eden işlenmiş hazır gıda ürünleri, kanserojen boyar madde içeren tekstil ürünleri ve ürün tanıtımlarında iddia edilen özelliklerin bir kısmının eksik olması gibi pek çok olumsuzluk tüketicilerin karşısına çıkabilmektedir. Bu sebeple hangi alanda olursa olsun mühendisler bütün çalışmalarında; insan, toplum ve çevre sağlığı ile güvenliğini ön plana alarak hareket etmek durumundadırlar. Bundan dolayı mühendislerin, çalışmalarında mesleki yetkinliklerini sağlamalarının yanında, etik değerler bakımından da nedeni ne olursa olsun sorgulanabilecekleri bir yanlışın ya da ihmalin içinde bulunmamaları gerekmektedir.

Genel olarak mühendislikte görülen hatalar, mühendislerin yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak yetersiz mesleki bilgiden ya da gerekli özenin gösterilmemesinden kaynaklı olsa da sonuçta bu durum mesleğin yüklediği sorumluluğun yerine getirilmemiş olmasındandır. Bu sonuç ise her koşulda etik dışı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı mühendisler; yaptıkları işin etkileri nedeniyle önemlerini iyi anlamalı ve etik dışı davranışlardan kaçınabilmeleri için de sorumluluklarını iyi bilmeleri ve tüm işlerinde mesleki etik ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmalıdırlar.

Mühendisler, yukarıda ifade edilen “Mesleki Davranış İlkeleri” içerisinde “Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar” başlığı altında belirtilen “*Her türlü mesleki hizmet sırasında, toplumun güvenliğini, sağlığını ve refahını tehlikeye atmamaya en üst düzeyde özen göstererek, mesleki beceri ve deneyimlerini yaptıkları işe bütünüyle yansıtarak düzgün bir iş standardıyla çalışırlar.*” ilkesi doğrultusunda görevlerini yapmalıdırlar.

Ürün Sorumluluğu

Günümüz dünyasında insanların hayatlarını kolaylaştırmaya yönelik farklı özelliklerde ve sayısı giderek artan çeşitlilikte ürünler yaşamın her alanında kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü ürün tanımını, “*Türlü endüstri alanlarında ham maddelerin işlenmesiyle elde edilen şey*” şeklinde yapmaktadır (TDK, 2024). Bu açıdan ürün denilince belirli malzeme/malzemelerin kullanılarak genellikle mühendislik hizmetleriyle üretilen ve tüketicinin kullanımına ya da tüketimine sunulan her türlü ticari eşya anlaşılmaktadır. Bunlar içinde temel ihtiyaçları karşılayan gıda, barınma, enerji, giyim vb. ürünler ile hayatın ayrılmaz parçası haline gelen ulaşım, iletişim ve haberleşme, ev ve ofis aletleri, kişisel bakım ürünleri, eğitim araç

gereçleri, hatta çocukların gelişimi için gerekli görülen oyuncaklar sıralanabilmektedir. Bu kapsamda hemen herkesin kullandığı ya da faydalandığı otomobil, motosiklet, cep telefonu, bilgisayar, televizyon, radyo, yazıcı, projektör, çamaşır ve bulaşık makinesi, fırın, buzdolabı, ütü, fön makinesi, gözlük, tıraş makinesi, kozmetik ürünler, her türlü kıyafetler ve işlenmiş hazır gıda ürünleri günlük yaşamın vazgeçilmezleri arasındadır. Hayatın bir parçası haline gelen bu ürünler, bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle sürekli gelişim göstererek daha nitelikli ve karmaşık yapılarıyla tüketiciye sunulur hale gelmektedir. Her biri mühendislik çalışmalarıyla üretilerek piyasaya sunulan bu ürünlerin, tüketicinin ya da kullanıcının ihtiyaçlarına cevap verirken kendisinden beklenen özellikleri sağlamasının yanında kullanımları sırasında insan sağlığı ile can ve mal güvenliğine yönelik herhangi bir tehlike de oluşturmaması gerekmektedir. Ürün sorumluluğu olarak tanımlanabilecek bu durum üreticinin standartlara uygun olarak ürettiği ve piyasaya arz ettiği malının arkasında durabilmesi olarak da değerlendirilebilmektedir.

Piyasaya sürülmüş üretimi hatalı bir ürünün kullanılması ya da tüketilmesi nedeniyle herhangi biri, ölüm ve yaralanma tehlikesiyle karşılaşabileceği gibi mal varlığında da bir zarar söz konusu olabilmektedir. Ürün sorumluluğu bu zararları tazmin edebilmek bakımından dikkate alınan hukuki bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda ürün sorumluluğunun; bir ürünün tasarımı, üretimi, dağıtımı, satış ve kullanımı nedeniyle meydana gelen yasal sorumluluğu ifade ettiği söylenebilmektedir.

Bu kapsamda ürün sorumluluğu; ayıplı bir ürün sebebiyle meydana gelen zararda, üretici ve satıcı dâhil üretim ve dağıtım zinciri içinde bulunan kişilerin sorumluluğunu göstermektedir (Tanrıbilir, 2009, s. 264). Bu durumda bir ürün, amacına uygun şekilde kullanılmasına rağmen ayıplı olması nedeniyle mal varlığı veya şahıs varlığına zarar vermesi halinde dağıtım zincirindeki kişiler sorumlu tutulmaktadır. Dolayısıyla kişi/kişilerin uğradığı zarar/zararların bunlar tarafından karşılanması gerekmektedir. Anlaşıldığı üzere ürün sorumluluğu, hatalı ürünler sebebiyle meydana gelebilen zararlar nedeniyle tazminat talep etme hakkı doğuran kusursuz sorumluluk halidir. Hatalı ürün, ürünün üretici tarafından belirtilen özellikleri sağlamaması ve tüketicinin ürünü kullanımı ya da tüketimi esnasında can ve mal güvenliğine yönelik beklentilerini karşılayamaması durumudur. Bu durum özellikle ürünlerin tasarımında ve malzeme seçiminde yanlışlar bulunması veya yeterli kontrol ve özen gösterilmeden imal edilmesi halinde söz konusu olmaktadır. Bunun yanında üretimlerin bugünün dünyasında genellikle seri üretim şeklinde gerçekleştirilmesi, hatalı bir üretim halinde piyasaya aynı üründen çok sayıda hatalı ürünün sunulmasını mümkün kılmaktadır. Doğal olarak bu hatalı ürünlerin kullanılmaları durumunda bu ürünlerden zarar görebilen kişilerin sayısı da artabilmektedir. Bu nedenle günümüzde tüketicinin güvenerek aldığı belirli bir ürünün kullanımı esnasında uğranılan zararların tazmin edilebilmesi ve üreticilerin ürünlerinden sorumlu tutulabilmeleri için bir takım hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Bununla birlikte şimdilerde toplumun her kesiminde geçerli olan bu anlayış geçmişten bugüne belirli bir süreç içinde şekillenebilmiştir. Bu kapsamda üreticinin sorumluluğunun farkına varılması ve bununla ilgili tartışmalar daha çok endüstri devrimiyle beraber gerçekleşen bilim ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak gündeme gelmeye başlamıştır (Kanıslı, 2020, s. 1418).

Üretici, toptancı ve perakendeci işiyle uğraşanlar 1800’li yılların ortalarına kadar o devirde geçerli görülen “caveat emptor” ilkesi nedeniyle bir ölçüde ürün sorumluluğu kavramından korunmaktaydılar. Bu dönemde garanti esası benimsendiğinden, satıcı tarafından garanti verilmemesi halinde satışı yapılan üründen sorumlu tutulamayacağı kabul edilmekte ve bu sebeple “alıcı dikkatli olsun” anlamında “caveat emptor” ilkesi geçerli sayılmaktadır (Aydos, 2006, s. 30; Aydos, 2013, s. 1786; Christina ve Munishamappa, 2014, s. 428). Anlaşıldığı üzere o yıllarda alıcının dikkatli olması gerektiği düşünüldüğünden sorumluluk tamamen alıcıya bırakılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde ayıplı bir mal sebebiyle oluşan zararlar için alıcının, dava açmak ve talepte bulunmak gibi bir hakkı bulunmamaktadır. Zaten toplumdaki ve mahkemelerdeki genel kanı da tüketici konumundakilerin olası zararlar konusunda kendilerini korumaları gerektiği yönündedir. Ticareti yapılan ürünlerin önemli bir kısmı tarım ürünleri ya

da karmaşık yapıya sahip olmayan ürünlerden oluştuğu için alıcının, ayıpları rahatlıkla anlayabileceği kabul edildiğinden sorumluluğun da alıcıda olması gerektiğine inanılmaktadır (Aydos, 2013, s. 1787).

Bununla birlikte bilim ve teknolojinin gelişmesiyle ilerleyen yıllarda üretilen malların çeşitliliğinin artması ve giderek karmaşık hale gelmeleriyle sıradan bir tüketicinin ürün hakkında değerlendirme yapması oldukça zorlaşmıştır. Özellikle tarihi süreç içerisinde mühendislik bilgisi içeren buhar makinesi, otomobil ile elektrikli ve elektronik cihazların piyasaya çıkmasıyla birlikte toplumdaki bakış açısı da değişmeye başlamıştır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak gittikçe karmaşılaşan ve aynı zamanda seri üretim şeklinde imal edilen ürünlerin, bu ürünleri kullanan, tüketen ya da dolaylı bir şekilde ilişkisi olan kişileri olumsuz yönde etkileme ihtimalleri de giderek artmıştır. Özellikle seri üretim şeklinde yapılan ürünlerin piyasaya arzında; yanlış tasarım, yanlış ya da kalitesiz malzeme kullanımı, işçilik ve montaj hataları, standartlara uygun olmayan üretim ile yeterli düzeyde yapılmayan kalite kontrol nedeniyle fazla miktarda hatalı ürünün piyasada olması çok sayıda insanın olumsuz etkilenmesini mümkün kılabilmektedir. Bu sebeple üreticinin sorumluluğu oldukça önem arz etmektedir. Bundan dolayı zaman içerisinde alıcının sorumluluğundan, satıcının sorumluluğuna doğru bir geçiş oluşmaya başlamış ve “caveat emptor” yerine “satıcı dikkatli olsun” anlamında “caveat venditor” görüşü geçerli olmaya başlamıştır. Buna göre ürünlerin, satış sözleşmesinde belirtilen genel şart uyarınca kullanım amaçlarına uygun ve kabul edilebilir bir güvenlik seviyesinde üretilmeleri gerekmektedir (Aydos, 2013, s. 1787).

Kusura dayalı olmayan ürün sorumluluğu geçmişi ise yirminci yüzyılın ortasından itibaren başlamaktadır. ABD mahkemeleri yirminci yüzyılın ilk yıllarında ürün sorumluluğunu konu alan davalarda, üreticiyle sözleşme ilişkisini göstermeyi ve üreticilerin gerekli dikkati ve özeni göstermediğini ispatlamak sorumluluğunu davacı tarafa bırakmıştır. ABD mahkemeleri 20. yüzyılın başlarında ürün sorumluluğu davalarında, üretici ile sözleşme ilişkisini gösterme ve üreticilerin makul dikkat ve özeni göstermediğini ispatlama yükümlülüğünü davacıya yüklemiştir. Bu devirde ağırlıklı olan yasal görüş satıcının dikkatli olduğu “caveat venditor” ilkesi uyarınca satıcının gerekli özeni göstereceği sözleşmeye dayalı ilişki şeklindedir. Bu bakış açısı bir süre sonra, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nin de etkisiyle genel olarak uygulanmamaya başlamıştır. Ayıplı ürün sebebiyle kusur şartının kaldırılmasında ilk adım insanlar tarafından doğrudan tüketilmeleri nedeniyle gıda ürünlerinde söz konusu olmuştur. Gıda ürünleriyle gündeme gelen kusursuz sorumluluk görüşü, daha sonra saç boyası, sabun vb. ürünleri de kapsar duruma gelmiştir. Kusursuz sorumluluğun sadece insanların doğrudan kullanımına ilişkin bu tür ürünlerle sınırlandırılması anlayışı da zaman içinde yargı kararlarıyla eleştirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle ilk zamanlar yalnızca gıda ürünleri satışında dikkate alınan kusursuz sorumluluk durumu, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1932 yılında görülen Baxter v. Ford Motor Co. davası sonrası diğer taşınır mallar için de uygulanır duruma gelmiştir. Söz konusu şirketin yapmış olduğu reklamda verdiği garantinin aksine, otomobilin ön camının kırılarak tüketicinin yaralanmasına sebep olması, üreticiyi kusursuz sorumlu durumuna getirmektedir. Bunun nedeni ise tahmin edileceği gibi satıcı firmanın verdiği açık garantiye rağmen tüketici üzerinde oluşan zarardır. 1963 yılında ise Kaliforniya Yüksek Mahkemesi'nin sağlık açısından zararlı görülen gıda ürünlerinin dışında, önemli tehlikeler oluşturabilen ayıplı ürünler ile ilgili davalar için de kusurun aranmaması yönünde karar verdiği görülmüştür (Aydos, 2006, s. 55).

Günümüzde artık geçerli olan kusursuz sorumluluk ilkesi kapsamında, kusurun ispatlanmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Zarar gören tarafın tazminat talebinde, ayıbın kullanan açısından normalin üstünde tehlike oluşturduğu, zararın ayıp nedeniyle meydana geldiği ve üreticinin denetimi altındayken ürünün ayıplı olduğunu ispat etmesi yeterli olmaktadır. Burada tazminat talebinde bulunan kişi alıcı, alıcının beraberindeki başka biri ya da ürünü kullanma durumunda olan üçüncü bir kişi olabilmektedir (Aydos, 2013, s. 1787). Üretici her durumda ayıplı olmayan, kullanım amacı açısından güvenli ve normal şartlarda zararlı herhangi bir özelliği olmayan

ürünleri imal etmekle sorumludur. Bu anlamda ürün sorumluluğunun; bir ürünün tasarımı, üretimi ve kullanımına kadar olan yasal sorumluluğu ifade ettiği söylenebilmektedir.

Türk Hukukunda Ürün Sorumluluğu

Ürün sorumluluğu, piyasaya sunulan ayıplı bir ürünün insanlar veya eşyalar üzerinde oluşturduğu zararlar nedeniyle, üreticinin ya da üretici gibi sorumlu görülenlerin tazminat sorumluluğu bulunduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda üreticinin meydana gelen zararlar nedeniyle oluşan tazminat sorumluluğu, hatalı ürünlerin sebep olduğu ölüm ve yaralanmalar ile eşyaların hasara uğraması veya kullanılamaz hale gelmesinden dolayı söz konusu olmaktadır. Günümüzde ürün sorumluluğu üretici, ithalatçı veya satıcıyla, ürünü kullananlar ve zarar gören diğer kişiler arasında kurulan sözleşme ilişkilerine dayanmadığı gibi üreticinin genel anlamdaki bir garanti taahhüdüne de dayanmamaktadır. Söz konusu ürün sorumluluğu; üreticinin piyasaya sürdüğü ürünlerin, kullanan kişilere veya üçüncü kişilere ya da bunların sahip oldukları eşyalara zarar vermeleri durumunda bu zararların tazmin edilmesini sağlayan kusurdan bağımsız sözleşme dışı sorumluluk halini belirtmektedir (Arık, 2023, s. 7). Bu durumda hatalı olarak piyasaya sürülmüş bir ürün, bir kimsenin yaşamına, vücut bütünlüğüne veya ürünün kendisi dışındaki mal varlığında bir zarara neden oluşturmuşsa, üreticinin bu zararı tazmin etmesi istenebilmektedir (Çelt, 2021, s. 73). Ürün sorumluluğu olarak adlandırılan bu sorumluluk hali Türk hukuk sisteminde ise “7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu” (ÜGTDK) ile düzenlenmiş bulunmaktadır (ÜGTDK, 2020).

ÜGTDK, ürünlerin güvenli ve ilgili teknik düzenlemelere uygun olarak üretilmesini sağlamanın yanında piyasanın gözetim ve denetim esaslarıyla yetkili kuruluşların görevleri ve iktisadi işletmecilerle uygunluk değerlendirmesi yapan kuruluşlarının yükümlülüklerini belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Söz konusu ÜGTDK’nun; piyasaya arzı hedeflenen, arzı yapılan, piyasada bulunan veya hizmete sunulan bütün ürünleri kapsadığı anlaşılmaktadır. Ürün tanımı ise ÜGTDK’un 3/1(s) bendinde, “Her türlü madde, müstahzar veya eşyayı” şeklinde yapılmıştır. Bu Kanun’a dayandırılarak Ticaret Bakanlığı tarafından 2021 yılında çıkarılan “Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği” (GÜGY) ise ürün tanımını daha detaylı yapmıştır. Buna göre ürün; yönetmeliğin 4/1 (h) bendinde, “Tüketicilerin kullanımı için amaçlanan veya tüketicilerin kullanımı için amaçlanmamış olsa dahi makul ölçüde öngörülebilir koşullarda tüketiciler tarafından kullanılması muhtemel olan, gerek ticari faaliyetler sonucunda gerekse başka yollarla tedarik edilen veya kullanıma sunulan, yeni, kullanılmış veya ıslah edilmiş her türlü madde, müstahzar veya eşyayı” şeklinde belirtilmiştir (GÜGY, 2021). Bu kapsamda üretilen her türlü taşınır, örneğin tarım ürünleri, hayvancılık ürünleri, sanayi ürünleri, elektrik, doğal gaz, doğal veya işlenmiş hammaddeler ürün tanımı içerisinde düşünülebilmektedir (Kanışlı, 2020, s. 1431).

7223 sayılı ÜGTDK’un 5/1 maddesi, ürünün güvenli olmasını zorunlu tutmaktadır. Güvenli ürün ise yine aynı Kanun’un 3/1 (e) bendinde belirtilmiş bulunmaktadır. Buna göre güvenli ürünün; “Kullanım süresi, hizmete sunulması, kurulumu, kullanımı, bakımı ve gözetimine ilişkin talimatlara uygun ve normal kullanım koşullarında kullanıldığında risk taşımayan veya sadece ürünün kullanımına özgü asgari risk taşıyan ve insan sağlığı ve güvenliği için gerekli düzeyde koruma sağlayan ürünü” ifade ettiği açıklanmıştır. Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği’nde ise güvenli ürün, yönetmeliğin 4/1 (d) bendinde

Kullanım süresi ve uygulanabilir olduğu durumlarda hizmete sunulması, kurulumu ve bakımına ilişkin gereklilikleri dâhil olmak üzere, normal ve makul ölçüde öngörülebilir koşullarda kullanımı risk taşımayan veya ürünün kullanımına özgü asgari risk taşıyan, aşağıdaki unsurlar ele alındığında insan sağlığı ve güvenliği için yüksek düzeyde koruma sağladığı kabul edilen ürünü belirtir

şeklinde açıklanmıştır. ÜGTDK'den ayrı olarak Yönetmeliğin 4/(g) maddesinde, tehlikeli ürün tanımı da yapılmış, bunun “*güvenli ürün tanımını karşılamayan ürün*” olduğu ifade edilmiştir.

Ürün sorumluluğu tazminatı ise ÜGTDK'un 6. maddesinde açıklanmıştır. İlgili maddeye göre ürün sorumluluğunda; ürünün, kişiye veya mala zarar vermesi durumunda, ürünün imalatçısı veya ithalatçısı konumunda olanlar zararı karşılamakla yükümlü olmaktadır. Bununla birlikte imalatçı ya da ithalatçının sorumlu tutulabilmesinde, zarar görenin uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispatlaması zorunludur. Ayrıca ürün nedeniyle oluşan zarardan birden fazla imalatçının veya ithalatçının sorumluluğu durumunda bunların müteselsilen sorumlu tutulduğu belirtilmektedir. Bunun yanında imalatçı veya ithalatçıyı ürün nedeniyle meydana gelen tazminat sorumluluğundan kurtarma veya sorumluluğunu azaltma yönündeki sözleşmelerin ilgili maddelerinin de hükümsüz olduğu ifade edilmektedir.

Ürün sorumluluğunda tazminat yükümlülüğü bulunan üreticinin yani imalatçının da ÜGTDK'un 3/1 (g) bendinde, “*ürünü imal ederek veya ürünün tasarımını veya imalatını yaptırarak kendi isim veya ticari markası ile piyasaya arz eden gerçek veya tüzel kişiyi*” şeklinde ifade ettiği tanımlanmaktadır. Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği'nde de üretici; 4/4 (ğ) bendinde tanımlanmış olup,

1) Türkiye’de yerleşik olması halinde ürünü imal eden ve ürüne kendi ismini, ticari markasını veya herhangi bir ayırt edici işaret koyarak kendisini imalatçı olarak sunan veya ürünü ıslah eden, Kanun kapsamında imalatçı sıfatını haiz gerçek veya tüzel kişiyi,

2) İmalatçının Türkiye’de yerleşik olmaması halinde, Kanun kapsamında ürünün yetkili temsilcisi sıfatını haiz Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişiyi, yetkili temsilcinin bulunmaması halinde ürünü ithal eden, Kanun kapsamında ithalatçı sıfatını haiz gerçek veya tüzel kişiyi,

3) Tedarik zincirinde yer alan ve faaliyetleri, bir ürünün güvenliğine ilişkin özellikleri etkileyebilen, Kanun kapsamında iktisadi işletmeci sıfatını haiz gerçek veya tüzel kişiyi

şeklinde ifade edilmiştir. Sorumluluğun söz konusu olması için her şeyden önce ürünün piyasaya sunulmuş olması gerekmektedir. Nitekim ÜGTDK'un 3/1 (k) bendinde ürünün piyasaya arzının, ürünün piyasada ilk kez bulundurulması olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında piyasa arz edilen üründe aynı zamanda bir hatanın da bulunması gerekmektedir. Buna göre ürün sorumluluğunun şartları olarak güvenli olmayan bir ürünün piyasaya sunulması, kişiye veya eşyaya zarar vermesi, nedensellik bağının bulunması ve üreticinin kurtuluş kanıtı getirememiş olması gerekmektedir.

Sonuç itibarıyla ürün sorumluluğunun oluşması için güvenli olmayan bir ürünün meydana getirdiği bir zarar söz konusu olmalıdır. Bu durumda ürün sorumluluğunda zararın, ürünün normal kullanım amacına uygun olarak kullanılması sırasında birinin yaşamını yitirmesine neden olması, vücut bütünlüğüne veya mal varlığında azalmaya sebep olması durumunda olduğu kabul edilmektedir (Baş, 2022, s. 372).

Ürün sorumluluğunda ÜGTDK'un 6/1 maddesinde belirtildiği üzere ürünün, bir kişiye veya bir mala zarar vermesi durumunda, bu ürünün imalatçısının veya ithalatçısının zararı gidermekle yükümlü olduğu görülmektedir. Yine ÜGTDK'un 6/5 maddesinde belirtildiği şekliyle ürün nedeniyle oluşan zararda, zarar görenlerin maddi ve manevi tazminat talebinde bulunabilecekleri, söz konusu tazminat miktarlarının belirlenmesinde ise “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu” hükümlerinin uygulanacağı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda üreticinin sorumluluğunun, piyasaya sunduğu hatalı ürünler nedeniyle zarar gören kişilere karşı tazminat sorumluluğunun olduğu söylenebilmektedir (Kanışlı, 2020, s. 1419). Bununla birlikte üreticinin

sorumluluğunun, tüketici hukuku bakımından farklı anlamlarının bulunduğunu da unutmamak gerekmektedir. Bu açıdan “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun” (TKHK) kapsamında belirtilen sorumluluk önemli görülmektedir. TKHK, 1. maddesinde çıkarılma amacının; “*kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirme ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemek*” olduğu ifade edilmektedir. İkinci maddesinde ise TKHK’un, her türlü tüketici işlemiyle tüketiciye yönelik uygulamaları kapsadığı belirtilmektedir (TKHK, 2013).

Tüketicileri korumak amacıyla çıkarılan söz konusu Kanun ayıplı mal ve hizmetler kısmı içinde; “ayıplı mal”, “ayıplı hizmet” ve bunlarla ilgili sorumlulukları detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. TKHK’nun 8. maddesinde ise ayıplı malın tanımı yapılmıştır. Buna göre ayıplı malın tanımı şu şekildedir;

(1) Ayıplı mal, tüketiciye teslimi anında, taraflarca kararlaştırılmış olan örnek ya da modele uygun olmaması ya da objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşıması nedeniyle sözleşmeye aykırı olan maldır.

(2) Ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda, internet portalında ya da reklam ve ilanlarında yer alan özelliklerinden bir veya birden fazlasını taşımayan; satıcı tarafından bildirilen veya teknik düzenlemesinde tespit edilen niteliğe aykırı olan; muadili olan malların kullanım amacını karşılamayan, tüketicinin makul olarak beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren mallar da ayıplı olarak kabul edilir.

Yine TKHK’un 9. maddesinde ise ayıplı maldan sorumluluğun;

(1) Satıcı, malı satış sözleşmesine uygun olarak tüketiciye teslim etmekle yükümlüdür.

(2) Satıcı, kendisinden kaynaklanmayan reklam yoluyla yapılan açıklamalardan haberdar olmadığını ve haberdar olmasının da kendisinden beklenemeyeceğini veya yapılan açıklamanın içeriğinin satış sözleşmesinin akdi anında düzeltilmiş olduğunu veya satış sözleşmesi kurulma kararının bu açıklama ile nedensellik bağı içinde olmadığını ispatladığı takdirde açıklamanın içeriği ile bağı olmaz.

şeklinde olduğu ifade edilmektedir.

Malın ayıplı olduğunun belirlenmesi halinde ise tüketici tarafından kullanılabilir seçimsel haklar TKHK’un 11/1 maddesinde belirtilerek, satıcının tüketicinin tercih ettiği hak talebini yerine getirmek zorunda bulunduğu ifade edilmektedir. Bu sorumluluğun nasıl olduğu TKHK’un 11/2 maddesinde detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bunlardan tüketicinin; ücretsiz onarım veya malın ayıpsız misli ile değiştirilmesi tercihinde bulunması durumunda, haklarını üretici veya ithalatçıya karşı da kullanılabileceği, bu hakların yerine getirilmesi hususunda satıcı, üretici ve ithalatçının müteselsilen sorumlu olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında söz konusu TKHK’un 56 maddesi uyarınca, üreticinin garanti belgesiyle satılması zorunlu görülen mallar açısından da garanti sözleşmesinden doğan sorumluluğu bulunduğunu söylemek gerekmektedir (Kamışlı, 2020, s. 1420).

SONUÇ

Günümüzde tüketicinin ya da kullanıcının farklı amaçlar için kullanımına sunulan ve genellikle seri üretim şeklinde imal edilen çok sayıda ürünle muhatap olması söz konusu olmaktadır. Birçok ürünün özellikle mekanik ve elektronik içerikli olanların bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak karmaşık yapı sergilemeleri ve ileri mühendislik hizmetleriyle üretildikleri bilinen bir gerçektir. Bu sebeple bu tip ürünleri kullanan sıradan bir kullanıcının ürün hakkında teknik açıdan bir değerlendirme yapması beklenmemektedir. Bundan dolayı ürünün belirtilen özellikleri sağlamakta ne kadar başarılı olduğu, hatalı üretilip üretilmediği ya da güvenlik açısından herhangi bir sorun taşıyıp taşımadığının sorumluluğunun üreticide olması gerektiği düşünülmektedir. Ürün sorumluluğu olarak değerlendirilen ve üretici cephesinde oluşan bu sorumluluk içerisinde önemli bir sorumluluk da üretimde görev alan mühendislerdir. Mühendisler bir yandan mesleki yetkinliklerini en üst seviyede tutarken, diğer yandan da toplum ve çevre sağlığını ihmal etmeden etik değerlere bağlı kalarak sorumluluklarını yerine getirmek durumundadırlar. Bununla birlikte güvenli ürün üretiminin temini için üreticinin yükümlülükleri ile hatalı bir ürünün piyasaya sunulması durumunda hukuki sorumlulukların ne olduğunun belirlendiği yasal düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır. Hukuki olarak ürün sorumluluğu, üreticinin piyasaya sunduğu ürünlerin hatalı olmasından yani güvenli olmayan ürünlerden dolayı meydana gelen zararları tazmin yükümlülüğünü ifade etmektedir. Hatalı ürünler nedeniyle imalatçının veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için ilgili yasal düzenleme “7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK)” ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan “Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği” ile yapılmıştır. Kanun’un 6/1 maddesinde belirtildiği üzere ürünün, bir kişiye veya bir mala zarar vermesi durumunda, bu ürünün imalatçısı veya ithalatçısı zararı gidermekle yükümlü olmaktadır.

Ürün sorumluluğu için her şeyden önce güvenli olmayan bir ürünün piyasaya sunulmuş olması gerekmektedir. Ürünü piyasaya sunan üretici veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için zarar görenin zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi zorunlu görülmektedir. Bu doğrultuda ürünün neden olduğu zarardan birden fazla imalatçı veya ithalatçının sorumlu olması durumunda ise bunlar müteselsilen sorumlu tutulmaktadır. Bunun yanında hatalı ürünün bir kişiye veya bir mala zarar vermesi durumunda ÜGTDK’un 21. maddesinde belirtilen iktisadi işletmeciyi sorumluluktan kurtaran hallerin bulunmaması da gerekmektedir. Bu kapsamda hatalı ürün nedeniyle zarar gören herhangi biri maddi ve manevi tazminat talebinde bulunabilmektedir. Böylece zarar gören herkes hukuki açıdan koruma altına alınmış bulunmaktadır.

ÜGTDK ile belirlenen üretici sorumluluğunun, tüketici hukuku açısından başka anlamları da bulunduğu ve bunlardan “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)” kapsamında belirtilen sorumluluğun önemli olduğu anlaşılmaktadır. Tüketicileri korumak amacıyla çıkarılan Kanun’un ayıplı mal ve hizmetler kısmı içinde; “ayıplı mal”, “ayıplı hizmet” ve bunlarla ilgili sorumluluklar detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Malın ayıplı olduğunun anlaşılması halinde satıcının yerine getirmekle yükümlü olduğu tüketicinin kullanacağı bir takım seçimlik haklarının bulunduğu TKHK’un 11/1 maddesinde belirtilmektedir. Bunun yanında söz konusu TKHK’un 56 maddesi, üreticinin garanti belgesiyle satılması gereken mallar bakımından da garanti sözleşmesinden doğan sorumluluğunun bulunduğunu belirtmektedir.

Görüldüğü gibi sözü edilen kanunlarla gerek ürün güvenliği gerekse tüketicinin korunması için ürün sorumluluğu bakımından sorumlu kişiler belirlenerek yükümlülükleri açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bununla birlikte güvenli ve ayıpsız malın üretilmesi ve piyasaya sunulmasında bu ürünlerin üretilmesinde sorumluluğu bulunan mühendisler de büyük görev düştüğü ve mühendislerin görevlerini etik ilkelere bağlı kalarak yerine getirmelerinin önemli olduğu söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

- ALPASLAN N. (2011). Mühendislik Tarihi ve Felsefesi Üzerine Bir Araştırma, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, 1-10.
- ARIK D. (2023). *Avrupa Ürün Sorumluluğu Direktifi ile Karşılaştırmalı Olarak 7223 Sayılı Ürün Güvenliği Teknik Düzenlemeler Kanunu Uyarınca Ürün Sorumluluğu*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.
- AYDOS O. S. (2006). *Ürün Sorumluluğu*. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.
- AYDOS O. S. (2013). Ürün Sorumluluğu Risk Kontrolü Başarı İçin Yedi Anahtar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVII (1-2), 1785-1802.
- BAŞ S. (2022). 7223 Sayılı Kanun Kapsamında Ürün Sorumluluğu Kavramına Genel Bir Bakış. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi - TAAD*, 13 (52), 349-382.
- CHRISTINA S., MUNISHAMAPPA P. (2014). Caveat Emptor to Caveat Venditor in The Process, *International Research Journal of Management Sociology & Humanity (IRJMSH)*, 5 (5), 428-434.
- ÇELT D. Ö. (2021). Ürün Sorumluluğunda Yaşanan Güncel Gelişme: 7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 73-114.
- ERTEM İ. (2024, 10 Nisan). TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri, Eylül 2004, <http://www.ee.bilkent.edu.tr/~ge301/tmmobdavranisbildiri.pdf>
- GENÇOĞLU M. T. (2008). Mühendislikte Etik. *TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Haber Bülteni*, Sayı:5, 26-31.
- GÜGY (Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği). (2021). 11.03.2021 tarih ve 31420 sayılı Resmî Gazete.
- İPBÜKER C., GÖKSEL Ç., DENİZ R. (2006). Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Mesleğinde Etik İsterler. *HKM Jeodezi, Jeoinfarmasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi*, 2 (95), 45-50.
- KANIŞLI E. (2020). Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) Uyarınca Üreticinin Sorumluluğu. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78 (3), 1413-1468.
- OĞULATA R. T. (2021). Mühendislikte Etik. *Fırat Üniversitesi Müh. Bil. Dergisi*, 33 (2), 527-536.
- OĞULATA R. T. (2023). Mühendislikte Sorumluluk ve Etik. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 10 (2), 444-459.
- OĞULATA R. T. (2024). *Mühendislik Etiği* (2. Baskı) Ankara : Gazi Kitabevi.
- TANRIBİLİR F. B. (2009). Milletlerarası Özel Hukukta Ürün Sorumluluğuna İlişkin Kurallara Genel Bakış. İçinde, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (28-29 Mayıs 2009)*, s.263-293. Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- TDK (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). (2024, 11 Nisan). <https://sozluk.gov.tr/>
- TKHK (6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun). (2013). 28.11.2013 tarih ve 28835 sayılı Resmî Gazete.

ÜGTDK (7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu). (2020). 12.03.2020 tarih ve 31066 sayılı Resmî Gazete.